

**ÇAĞDAŞ DÖVME ANLATILARINDA KADIN BEDENİ VE TEMSİLİ
(BÜYÜKÇEKMECE SAHİLİ ÖRNEĞİ)**

The Woman Body and Its Representation in Contemporary Tattoo Narratives

(Büyükçekmece Beach Example)

Figen KANBİR¹

¹Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Siirt, f.kanbir@siirt.edu.tr, orcid.org/0000-0003-2094-399X

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:
17.08.2021
Kabul/Accepted:
22.11.2021

DOI:

10.18069/firatsbed.983933

Anahtar Kelimeler

Dövme, kadın, beden,
kadın bedeni.

Keywords

Tattoo, woman, body,
woman body.

ÖZ

Dövme deri altına bir boyanın kalıcı bir şekilde işlenmesiyle oluşmuş işaret, resim ve süslemelerdir. Dövme yaptırarak kişi yaş, cinsiyet, eğitim durumu, bağlı olunan sınıf, inanç biçimi gibi kişisel veya topluluk özelliklerinden bir veya birkaçını bedeninde yansıtmaktadır. Dövme yaptırmanın nedenleri zaman içerisinde değişim göstermiştir. Geleneksel kültürde dövme topluluğa aidiyet, güzellik, erginlik gibi nedenlerle yapılmaktadır. Modern dövme yaptırmanın nedenleri ise kişiden kişiye farklılık arz etmektedir. Bu çalışma kadınların dövme yapma tercihleriyle yerleşik kadınlık rollerini devam ettirme veya yeniden kurgulama istekliliklerini sorgulamaya açmıştır. Çalışma İstanbul Büyükçekmece Sahili'nde, 2021 yılı Temmuz ayında, 16 kişiyle görüşme yoluyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın katılımcıları (en az bir dövmesi olanlar arasından) amaçlı örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Çalışmada dövmenin kadınların farklı olduklarını anımsatan bedenlerindeki bir işaret olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yaşa, eğitim durumuna, cinsiyete bağlı kişisel farklılıkların dövme tercihlerini belirlediği ortaya çıkmıştır. Katılımcılar arasında dövmeyi çoğunlukla düşük eğitimliler ve gençler tercih etmektedir. Çalışmadan elde edilen veriler bu algının (dövmenin tarihsel süreç içerisindeki değişimine benzer şekilde) dönüştüğünü göstermiştir.

ABSTRACT

Tattoos are signs, pictures and decorations formed by the permanent processing of a dye under the skin. The person reflects one or more of the person or community characteristics such as age, gender, education level, class, belief style by getting a tattoo on her body. The reasons for getting a tattoo have changed over time. In traditional culture, the tattoo is done for reasons such as belonging to the community, beauty, and puberty. The reasons for modern tattooing differ from person to person. This study has opened the question of woman's willingness to maintain or reconstruct their established femininity roles with their tattooing preferences. The study was carried out in İstanbul Büyükçekmece Beach, in July 2021, by interviewing 16 people. Participants of the study (among those with at least one tattoo) were determined by purposive sampling. In the study, it was concluded that the tattoo is a mark on the body that reminds women that they are different. In addition, it was revealed that personal differences depending on age, education level, and gender determine tattoo preferences. Among the participants, tattooing is mostly preferred by the low-educated and young people. The data obtained from the study showed that this perception (similar to the change of tattoo in the historical process) was transformed.

Atıf/Citation: Kanbir, F. (2022). *Çağdaş Dövme Anlatılarında Kadın Bedeni ve Temsili (Büyükçekmece Sahili Örneği)*. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32, 1(307-320).

Sorumlu yazar/Corresponding author: Figen KANBİR, f.kanbir@siirt.edu.tr

1. Giriş

Deriye şekil vermek ve onu süslemek hemen hemen her dönemde tercih edilen yaygın uygulamalardır. Deriye yönelik uygulamalar farklı olmakla birlikte bunlar içerisinde dövmenin uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Dövme yaptırmanın bireye ve topluluğa göre değişen farklı nedenleri bulunmaktadır. Dövmenin bireysel aidiyetle özdeş görülerek tanımlanması yakın tarihtedir. Bu tarihten önce dövme topluluk aidiyetini onama işlevi görmekteydi. Topluluk aidiyetini onamaktan başka geleneksel kültürde dövme yaptırmanın nedeni olarak erginlik ön plana çıkarken, modern kültürde dövme yaptırmanın asıl amacı kişinin kendisini ifade etmek, toplumdan farklı görünmek istemesidir. Başka bir deyişle dövme modern toplumda bireyselliği ve özgürlüğü ifa ve ifşa etmektedir. Dövme ile kişiler bedenlerinde ürettikleri veya daha önce başkalarınınca üretilmiş veya kendileri tarafından üretilen sembollerle bağ geliştirmekte ve belli bir yaşam tarzını içselleştirmektedir.

Batı dillerinde dövme ifade etmek için kullanılan *tattoo* sözcüğünün menşei Tahiti, Tonga ve Samoa adalarında “çizmek” anlamına gelen *tatau* kelimesine dayanır. Bununla birlikte dövmenin Eski Mısır’da kamış ve yaprak boyaları ile yapıldığına dair kanıtlar bulunmaktadır. Eski Roma’da suçluları ve köleleri ayırt etmek için dövmenin kullanıldığı bilinmektedir (Öztürk, 2009: 311). 1990’lı yıllara kadar çoğunlukla çeteler, denizciler, motorcular, mahkûmlar ve sosyal dışlanmışlar arasında dövme yaptırmaya talep fazladır (DeMello, 1995; Irwin, 2001). Bununla birlikte dövme yaptıran kesim zaman içerisinde değişime uğramıştır. Bu durumun oluşmasında dövme yaptıran üniversite öğrencilerinin, genç şehirlilerin ve iş profesyonellerinin sayısı kadar medyanın mesajı eve taşınmasının da katkısı bulunmaktadır (Irwin, 2001: 49). Modern dövme dışlanmışların sembolü olmaktan ziyade rock yıldızı, modeller ve postmodern gençliğin sembolü haline gelmiştir. Dövme önceleri insanları damgalamak için kullanılmakta iken sonraki zamanlarda statü belirleyicilik rolüne evrilmiştir (DeMello, 1995: 49).

Dövme konusunda kadınları özel bir kategori olarak ele almamızın nedenleri bulunmaktadır. Bunlardan biri, son yüz yılı dışarıda bırakarak konuşursak kadınları modern dövme yaptırmaya motive eden nedenlerin azlığıdır. Erkeklerle nazaran kadınların dövme yapmasına eğilen çalışmaların azlığı bu bakımdan anlamlıdır (Atkinson, 2002; Kang ve Jones, 2007; Kosut, 2000; Fisher, 2002; Martin ve Cairns, 2015; Dann vd., 2016; Dann ve Callaghan, 2019). Modern dövmenin uygulayıcıları ve yaptırıcıları her ikisi de uzun zaman erkekti. Bugün kadınlar da en az erkekler kadar dövme yapmaya istekli görünmektedir. Çalışmamız kadınlar arasında dövme yaptırmanın nedenlerini sorgulamaya açmaktadır.

Ülkemizde dövmeyle ilgili yakın tarihli çalışmalar yapılmış olup (Ertan 2013; Ertan, 2017; Kaya 2020; Tezgeç 2015; Yücel 2015) bunların çoğunu Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri’nde bulunan illerin kırsal kesimleri oluşturmaktadır (Begiç ve Çapık, 2020; Okutan Akalın, 2019; Bulut, 2002; Tülüçe, 2014; Kılıç Karatay, 2018; Öztürk, 2014; Fırat, 2019: 45; Anlat bana: Dövmeler/ağıtlar/hikâyeler belgeseli, 8 Haziran 2016; *Beden ayetleri belgeseli*, 11 Nisan 2016). Bunlar arasında kırsal kesimde yaşlı kadınlar üzerine yapılmış çalışmalar çoğunlukta olup çağdaş kültürde dövme yaptırmanın nedenlerine odaklanan az sayıda çalışma bulunmaktadır (Ertan, 2017; Tezgeç, 2015; Yücel, 2015; Akarsu, 2013). Modern dövmeyle ilgili çalışmalar sınırlı bir perspektifle dövme konusuna yaklaşmakta ve modern dövmeyle alakalı kadınları merkeze alan bu denli kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Bunun bir nedeni kadınlar merkeze alındığında geleneksel dövmenin toplumda meşru dayanakları olduğu kabul edilmesine rağmen modern dövmenin meşru kabul edilmemesidir. Bu durum kadınların dövme yaptırmalarını geciktirmiştir. Yabancı kaynaklarda cinsiyet faktörü temele alındığında bu tarihsel dönüşümün dinamikleri ülkemizle benzerlik taşımaktadır. Bütün bu nedenlerle kadınların dövme yaptırma nedenlerinin incelendiği bu çalışma, (kadınların toplumda verili sınırlarının sorgulandığı bir değişimi yansıtmaya bağlamında) yerli kaynakların yanı sıra yabancı kaynakları çözümlenmede referans kabul etmiştir.

Çalışmanın ilk kısmı dövme ve dövmenin damgalamayla ilişkisiyle alakalı alanyazında bulunan çalışmalara ayrılmıştır. İkinci kısım ise dövmeli kadın anlatılarını içermektedir.

2. Dövme Kavramı ve Tarihsel Gelişimi İçerisinde Damgayla İlişkisi

Dövme veya döğme vücudun derisi üzerine iğne gibi sivri aletle çizilmesi ve içine renk veren maddeler konulmak suretiyle yapılan çıkmaz resim veya yazıdır. Başka bir anlatımla dövme, cilt tarafından tamamen bertaraf edilmeyen bir boyanın belirli bir şekilde, içerdi yüzeyine kadar çizilmesidir (Meydan Larousse,

1970: 871-2; Öztürk, 2009: 311). “Dövme is, çivit, kız çocuğu doğurmuş anne sütü, mürekkep, likit, çinko-karbon, nadiren de olsa koyun ve inek sütü ile elde edilen karışımın deri altına iğneler ile işlenmesine denir. Dövme nazardan koruma, tılsım, bereket gibi inanç amaçlı beklentilerin yanında bir topluluğa aidiyet ve güzellik için de yapılmıştır. Anadolu coğrafyasında yaşayan bazı topluluklarda bir geleneğin simgesi hâline gelen dövme o topluluğun dikkat çekici bir işaretidir. Yapılan dövmeler kişilerin bir inanca dayanan bağlılığının, bir gruba olan aidiyetinin veya sosyal kimlik ifadelerinin dışa vuran işaretleridir” (Begiç ve Çapık, 2020: 153; Bulut, 2002: 37).

Dövme insanın kendisini sembolik olarak ifade ettiği, varlığı insan bedeninin organik süresiyle sınırlı yöntemlerden biridir (Uğur Çerikan ve Alanko, 2016: 170). Dövme kişinin bedenini ve benliğini kendi arzu ettiği şekilde inşa etmesinin bir yolu olmasının yanı sıra kültürel etkileri yansıtmaktadır. Dövmenin bir iletişim biçimi olarak önemli bir özelliği, sözlü olmayan aktarımla konuşmasıdır; başkaları tarafından okunmasının şartı ise kendisi tarafından görülür (veya okunur) ve görünür bir yere konulmasıdır (Kosut, 2000: 80). Buradan dövmenin başkaları tarafından fark edildiğinde bir anlam ifade ettiği sonucu çıkmaktadır. Bununla birlikte dövmeyle ilişkilendirilebilecek anlam tek değildir. Dövmenin bedenin hangi kısmına yapıldığı, vücuda çizilen işaret veya yazının ne olduğu gibi hususlar gören kişinin dövmeyle ilişkin yorumunu, dövmeyle yönelik anlamı farklılaştırmaktadır. Değişmeyen husus ise dövmenin her halükarda bir mesaj taşımasıdır. Beden üzerindeki işaretler, toplumsal örgütlenmedeki farklılıkların nesnel görünümünü taşımaktadır. Bu bakımdan dövme ile iletişimin görülebilir temsili bedene kazanmakta ve oradan anlam çıkarılmaktadır. Bu her koşulda olumlu bir anlam içermemektedir. Dövme konusundaki anlam farklılığının anlaşılmasında damga¹ önemli bir yol göstericidir.

Damga kavramı, sosyal açıdan kabul görme vasfından men edilmiş bireyin durumunu anlatmak için kullanılmaktadır (Goffman, 2014: 21). “Karma temaslar” ile damgalı ve damgasız bireyler aynı sosyal ortamı paylaşarak fiziki olarak birbirleriyle doğrudan temas halinde bulunmaktadır (2014: 40). Normal ve damgalı somut kişiler değildir, her ikisi de bakış açılarıdır. Bu bakış açıları toplumsal olarak üretilirler (2014: 190). Damganın farkına varıldığı ortam koşulları sonucunda kişiler kategorileştirilmektedir.

Damgalamanın temel özelliği bir bağlamda ortaya çıkmasıdır. Buna göre kişinin bedensel durumları, toplumsal normlar ve değerler ile ilgili deneyimle bağlantılıdır (Yang vd. 2007: 1531). Diğer taraftan Yang vd.’ne göre birini damgalamak yalnızca sosyolojik belirleyicilere bir yanıt ya da kültürel bilinç dışında gerçekleştirilen derin bir yorumlayıcı çaba değildir. Bunun yanı sıra algılanan tehditlere, gerçek tehlikelere ve bilinmeyenden duyulan korkuya karşı pragmatik bir tepkidir (2007: 1528). Bireye ve topluluğa ait bu iki özellik bir araya getirilerek damgalanmanın toplumdaki nedenlerine ve işlevlerine daha yakından bakılmalıdır. Tarihsel süreklilik içerisinde damganın görülebilir temsillerinden birini dövme oluşturmaktadır.

Jill A. Fisher hem Jones hem de Gustafson’ın dövmelerin görünürlüğü ve mesajı ile ilgilendiğini belirtmektedir. Jones Yunanlılar tarafından dövmenin benimsenme şeklinin cezalandırıcı ve tescilli bir eylem olduğunu ifade etmiştir. Yunanlılar damgayı rakip komşularıyla ilişkilendirdiklerinden dövmenin sosyal önemi azalmıştır. Daha sonra damga Yunan kültüründe suçlular ve köleler gibi “diğerlerini” işaretlemek için kullanılmıştır (Akt: Fisher, 2002: 92). Bu işaretler bedene kazılır ya da yakılır; taşıyıcının bir köle, suçlu ya da hain olduğunun kanıtını oluştururdu (Goffman, 2014: 27). Gustafson ise dövmenin Romalıların tarafından bir devlet kontrol mekanizması olarak uygulandığını belirtmiştir (Akt: Fisher, 2002: 92). Her iki halde de Batı’da dövmenin tanınırlığından bahsedebilirsek de, zaman içerisinde dövmeyle yüklenen anlam değişmiştir.

Yunanistan’da cezalandırıcı ve tescilli bir sembol olarak kurulan dövme, suçluların bedenini işaretlemenin bir yolu olarak Avrupa’da Ortaçağ boyunca devam etmiştir. Dövmenin Avrupa kültürüne yeniden girişi 18. Yüzyıl boyunca benzer koşullardan geçmiştir. Afrika, Asya ve Yeni Dünya’daki sömürgeci projeler yeniden dövme yapmayı sömürgeleştirilecek ülkelerin (Afrika ve Asya) veya sömürgeleştirilmenin düşmanlarının (Yerli Kuzey ve Güney Amerikalıların) bir uygulaması olarak sunmuştur (Fisher, 2002: 93).

¹ Bununla birlikte damga her zaman olumsuz anlamla bir arada düşünülmemelidir. Bedeni damgalamanın mitolojisi kabilecilik, ilkelcilik gibi anahtar kelimelerle ilişkilidir. Birçok toplulukta beden damgaları varoluşun farklı uğraklarına törenlerle ya da topluluk içerisindeki belirlenmiş anlamlarla bağlantılıdır. Damgalamanın biçimlerinden biri olan dövme kimlik değeri taşımaktadır. Öznenin bir gruba ya da toplumsal sisteme aidiyetini teninde ifade etmektedir. Dinsel uyruklukları kesinleştirmekte ve ad koymanın değerini bu kültürel himaye dolayısıyla bir biçimde insanileştirmektedir (Le Breton, 2014: 34, 36).

Afrika, Amerika ve Polinezya'nın fethinden sonra dövme ve dövme yapma Avrupa'da tanınmaya başladı. Tarihsel olarak Batı kültüründe dövme sanatının büyümesi ve dövme konusunda aydınlanma, Batı'nın erken modern yolculukları ve seyahatlerine dayanmaktadır ve bu dönem üçüncü dünyada Avrupa sömürge devrinin başlangıcıdır. Sömürgeleştirmeye yapılan atıf, sadece Batılı erkeğin vücuduna dövme yapmamasından değil, tam olarak dövme kolonileştirilmiş ötekinin işareti olduğu için tarihsel bir işareten fazlasıdır (Blanchard, 1991: 13).

1880'lere kadar suçlular, denizciler ve işçi sınıfı dövme yaptıran ana gruptu. Aniden 1880'lerin sonlarına doğru dövme moda olmuştur; İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde üst sınıflara yayılmıştır (Fisher, 2002: 94). Belli çevrelerin dövme geleneğini korumuş ya da erken tarihlerde yeniden keşfetmiş olmasına rağmen, Batı toplumunda dövmenin hiçbir meşru zemini bulunmamaktadır. Amerika'da dövme modası temelde bir oyun hissiyle başlamıştır. Daha sonra ise bir plastik sanat olarak kendini kabul ettirmeye çalışan, ustalık gerektiren bir pratiğe dönüşmüştür (Ory, 2013: 117). Bu modanın toplumda meşruiyet kazanmasında sadece geleneğe dönüş anlamında sınırlı ekonomik değere sahip ürünleri kopyalamak değil, orijinal tasarımlar üretmek için girişimlerin olması belirleyicidir. Dövme yapmanın merkezi konu olarak yer aldığı müze, arşiv ve filmlerde dövme numuneleri sunulmuştur. Bununla birlikte bu meşrulaştırma sürecinde fotoğrafik reproduksiyon önemli bir rol oynamıştır (Blanchard, 1991: 16).

Yukarıdaki açıklamalardan görülebileceği gibi çağdaş kültürde dövme kullanımı toplumun farklı kesimleri arasında yaygınlaşmıştır. Ancak buna rağmen dövmeyle ilişkili damgalama bugün bile kişileri belirlemektedir. Dövmeye yönelik damgalama toplumsaldan bireysel belirleyicilere doğru kaymıştır. Dövmeli ve dövmesiz toplam 10 katılımcıyla derinlemesine görüşme ile gerçekleştirilen bir çalışmada, dövme yaptırmada yaygınlık görülmesine rağmen, damgalama yargısının sosyalden kişisel normlara kaydığı ifade edilmiştir. Damgalamanın nedeni geçmişte tek iken, bugün çok boyutludur. Öyle ki tehditkâr ortam, meslekî uğraşlar; yapılan dövmenin ne olduğu, kişisel anlamdan uzak olması, moda tabii olması gibi pek çok unsur damgalamada etkilidir (Larsen vd., 2014: 675-6). Amerika Birleşik Devletleri'nde 500 kişilik bir veri setinden yola çıkan bir çalışmada dövmenin geniş bir demografik çekicilik geliştirmesine rağmen sapkınlıkla, özellikle de suçlulukla bazı güçlü çağrışımlarının olduğunu göstermiştir (Adams, 2009: 266). Söz konusu bakışlarda farklılığın belirleyicilerinden birini yaş oluşturmaktadır. Amerika'da bir dövme salonunda katılımcı gözlem yoluyla yapılmış bir çalışma, yaşlı Amerikalıların gençlere göre daha az dövme yaptırdıklarını ve dövme konusunda geçmiş alışkanlıklara daha bağlı olduklarını göstermiştir. Bir başka deyişle yaşlı Amerikalılar dövmenin olumsuz bir sapma biçimi olduğunu ifade etmişlerdir (Roberts, 2012: 159).

Ülkemizde ulusal çapta kaç tane dövmeci ya da dövmeli olduğunu gösteren bir veri bulunmamaktadır. Bununla birlikte 18 ülkede internet kullanıcısı bir grup insanla 2018 yılında yapılmış uluslararası bir çalışma söz konusudur. Söz konusu çalışmanın sonucuna göre ülkemizde dövmeli insan sayısı % 30 oranında ve bahsi geçen ülkeler içerisinde 17. sıradadır².

Ülkemizde yapılmış çalışmalardan kişileri dövme yapmaya motive eden nedenler arasında bir moda unsuru ve bireysel kimliğin ifadesi (Yücel, 2015: 77-8); estetik, kendini ifade etme, dövme sayesinde olay ya da kişiyi hatırlama, bağımsızlık ve özentisi (Akarsu, 2013: 165, 237); kendi kararlarını verme, cesaret, özgürlük ve estetik temaları (Tezgeç, 2015: 105) yer almaktadır. Ancak bu nedenler her yaş kategorisi için aynı değildir. Öyle ki Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yapılan bir çalışma birey ne kadar erken yaşta dövme yaparsa daha yüksek beden algısına sahip olduğunu göstermiştir. Ayrıca dövmesiz bireylere göre dövmeli bireyler daha dışa dönük olmaktadır (Özadmaca, 2017: 32-3). Dövmenin iletişimin bedene iliştilmiş önemli bir boyutu olduğu düşünüldüğünde, diğerleri tarafından tanı(mla)nabilir açık kodların varlığı sınırların kalkmasına aracılık etmektedir. Böylelikle bireyler sembollere yüklenen ortak dilin avantajlarıyla kendilerine benzer bir çevre edinebilmektedir.

3. Araştırmanın Amacı, Evren ve Örneklemi

Bu çalışma çağdaş dövme anlatılarında dövmenin yerini ve değerini anlamak amacıyla yapılmıştır. Çalışma kadınların dövmelemlerini kimlik oluşturma ve ifade aracı olarak kullanmasının nedenlerine odaklanmaktadır.

² Dövmeli Olmak: "Evet Acıyor" | Türkiye'de dört kişiden birinde dövme var <https://www.youtube.com/watch?v=1ZcHIO6jUAU> (Erişim tarihi: 14.01.2021).

Çalışma bedeninin görünürlüğünün belirgin olduğu yerlerden biri olan İstanbul Büyükçekmece Sahili'nde, 16 kadınla derinlemesine görüşme yoluyla gerçekleştirilmiştir³. Çalışmanın katılımcıları (en az bir dövmesi olanlar arasından) amaçlı örneklem yoluyla belirlenmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-demografik Özellikleri

İsim	Yaş	Öğrenim durumu	Mesleği	İlk kez ne zaman dövme yaptırdığı	Çevrenin tepkisi (aile, arkadaş, okul, iş)
Nazan	37	Lise	İşletmeci (Saç tasarımcısı)	27 yaşında	Olumlu
Ferhan	38- Almanya	Üniversite (turizm)	Emekli	28 yaşında	Olumlu
Elif	50	Lise	Emekli	35 yaşında	Olumlu
Merve	20	Lise	Cankurtaran	18 yaşında	Olumlu
Çiğdem	21	Üniversite öğrencisi (BESYO)	Cankurtaran	16 yaşında	Olumlu
Belma	20	Lise	Çalışmıyor	16 yaşında	Olumlu
Züleyha	17	Ortaokul	Çalışmıyor	14 ya da 15 yaşında	Olumlu
Esra	41	Ortaokul	Makyöz	32 ya da 33 yaşında	Olumlu
Melek	26	Ortaokul	Tekstil	22 yaşında	Olumsuz
Selcan	28	Lisans (hemşirelik)	Hemşire	18 yaşında	Olumlu-olumsuz
Gül	33	İlkokul	Aşçı (Evde dışarıya yemek yapıyor)	13 yaşında	Olumsuz
Kevser	31	Lise	Kozmetik	28 yaşında	Olumsuz
Sevim	47	İlkokul	Tekstil	44 yaşında	Olumlu
Melike	21	Üniversite öğrencisi (Hukuk-Ukrayna)	Stajyer	17 yaşında	Olumlu
Serpil	42	İlkokul	Ev hanımı	32 yaşında	Olumlu
Rezan	32	Eğitmen (Spor, fitness, dans)	Lisans (BESYO)	15 ya da 16 yaşında	Olumsuz

Dövmenin damgalamayla ilişkilendirilebilecek geçmişine karşın katılımcılarımızın tamamı hapiste yatmadıklarını, nadir olarak alkol kullandıklarını ifade etmiştir. Bununla birlikte katılımcılar, sigara dışında

³ Çalışmanın gerçekleştirilmesine, Siirt Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu 06.07.2021 tarihinde saat 15:00'te 183 numaralı oturum sayısında; sağlık alanında ise Siirt Üniversitesi Rektörlüğü Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'na 01.10.2021 tarihinde saat 13:00'te 01 numaralı oturum sayısında izin verilmiştir. Pandemi koşulları dolayısıyla maske, mesafe ve hijyen koşullarına azami ölçüde dikkat edilmiştir.

bağımlılık derecesinde kötü alışkanlıklarının (uyuşturucu, alkol) olmadığını belirtmiştir. Genç katılımcıların çoğunda dövmenin yanı sıra piercing de bulunmaktadır. Katılımcıların biri (Atatürk dövmeli) dışında diğerlerinin birden fazla dövmesi bulunmaktadır. Çalışmada en çok 11 dövmeyle sahip katılımcı bulunmaktadır. Katılımcıların dövmeleri vücutlarının görünür yerlerinde olup görünür dövmelerinin yanı sıra görünmeyen yerlerinde dövme taşıyan bir kişi bulunmaktadır. İki dışında katılımcılar bir kez dövme yaptırmanın yeni dövmeler konusundaki istekliliği artırdığını ifade etmişlerdir. Özellikle genç yaşta katılımcılar mevcut dövmelerinin yanı sıra yeni dövme yaptırmak konusunda daha isteklidir. Bu bakımdan dövmenin kişiler üzerinde bir tür bağımlılık etkisi yarattığı söylenebilir. Üçü dışında dövmesinden pişmanlık duyan olmayıp sildirmeye yönelik düşüncesi olan iki katılımcıdır. Genç katılımcılardan biri dövmelerinden birini beğenmediği gerekçesiyle; diğeri ise kaba, erkeksi olması ve çevresinin tepkileri nedeniyle bir dövmesini sildirmek istemektedir. Üç katılımcı ise başka dövmelerle mevcut dövmelerini kapatmıştır. Hâlihazırda bir katılımcı, bir dövmesini başka bir dövmeyle kapatılmak istemektedir. Katılımcıların tamamı çocuklarının belli bir olgunluk düzeyine (genel olarak 18-20 yaşlarına) ulaştıktan sonra dövme yaptırabileceğini söylemiştir.

Büyükçekmece Sahili'nde güneşlenen, kafede bekleyen kadınlarla görüşme yapılmıştır. Çalışmada dövmelerinin fotoğraflarının çekilmesi için katılımcılardan (kimliklerinin açığa çıkmayacağı yönünde kendilerine teminat verilerek) izin istenmiştir. Katılımcıların çoğu dövmelerinin fotoğraflarının çekilmesine izin vermemiştir. Çalışmada erkek dövmesi yaptırdığını ifade eden iki genç katılımcı dışında diğer katılımcıların dövme tercihleri daha küçük motiflerden oluşmaktadır. Bunlar arasında doğum tarihleri, isimler, çiçek, hayvan, göksel motifler bulunmaktadır. Bu dövmelerden çalışmada dört örnek sunulmuştur. Bununla birlikte bazı katılımcılarımızın dövmelerinin fotoğrafları çekilmiş olmasına rağmen doğum tarihi, isim gibi mahrem özellikler taşımaları gerekçesiyle bu fotoğraflara yer verilmemiştir. Dövmeler genel olarak sevgiyi, anıları, ailevi ya da arkadaşlık bağları ile ilgili ilişkileri anlatmaktadır. Genellikle genç katılımcılar arkadaşlık bağları ile beğenileri; yetişkin katılımcılar ise ailevi bağları ve beğenileri ile ilgili dövmeler yaptırmaktadır.

4. Büyükçekmece Sahili'nde Dövmeli Kadın Anlatıları

Geleneksel toplumda bedendeki izler topluluğa aidiyeti göstermektedir; statü değişikliğini hafızalara kazıyarak maddileştirmektedir. Dövme, geleneksel toplulukta tüm diğer inisiyasyon törenlerinde olduğu gibi ontolojik değişimi, dünyayla eski ilişkileri silerek bir toplumsal dünyadan başka birine geçişi kanıtlamaktadır (Le Breton, 2010: 197-8). Geleneksel dövme uygulamalarında, toplulukların yaşama dair ürettiklerinin somut bir şekilde dışa vurulması söz konusudur (Beğiç ve Çapık, 2020: 154). Modern dövmeyle kurulan görünürlük ilişkisi üzerinden ise birey, hem kamusal alanda oluşturulmuş normatif kurallara uyumunu sergilemekte hem de böylelikle kendi direniş ve muhalif söylemini oluşturma alanı kazanmaktadır (Ertan, 2017: 260-1). Bu şekilde dövmeli beden direnişin ikili okumasına fırsat vermektedir: Doğrudan direniş ve dolaylı direniş. Doğrudan direniş mesajını açık, anlaşılması görece kolay bir şekilde direkt olarak hedefine taşımaktadır. Oysa dolaylı direnişin anlamı hem taşıyıcısının kendisiyle sınırlıdır hem de ona aittir. Bu nedenle dolaylı direnişin kavranması güçtür, semboliktir ve bazen amacı direnmek bile değildir (Ertan, 2017: 266). Dövme bedenın açık veya örtük kısımlarında bulunması nedeniyle direnişin iki kutbunu da üzerinde taşımaktadır. Çalışmada tüm katılımcılar bedenlerinin sahibinin kendileri olduğu, vücutlarının hangi kısmında dövmelerinin olacağına yalnızca kendilerinin karar vereceğini ifade etmiştir. Ayrıca istedikleri yaşta dövme yapmaya ve sildirmeye yalnızca kendilerinin karar verebileceğini ifade ederek bu iki farklı direniş de söylem düzeyinde göstermiştir.

Maskülenite tarafından belirlenen, yalnızca işçi sınıfına ya da toplumun ötekileştirdiği gruplara ait bir görünüm sergileyen geleneksel dövme yaptırmanın bağlayıcı sınırlarına rağmen günümüzde bu sınırlar muğlak, grift ve meşru bir hal almıştır (Tezgeç, 2015: 103-4). Bu durum katılımcıların aşağıda ifade ettiğine benzer şekilde öğrenim durumu, yaş, cinsiyet, dini inanç gibi değişkenler dikkate alındığında fark göstermemektedir:

“Eğitim durumuna çok bakmıyor ama şimdi ortaokula giden bile yaptırıyor. Hiç şey yapmıyorlar yani yaş durumuna bakmıyorlar bence... Kapalılarda da var... Ya benim bi tane ablam var adliyede çalışan icracı. Onun mesela hani burasında oğlunun ismi yazıyor. Burasında ağaç var. Hani bacağına da başka

bi dövme vardı. Ama hani yani diyor ki ben yaptırmak istedim yaptırdım diyor. Kapalı olmam benim için önemli mi, başka birisi görmüyor zaten diyor...” (Melike, stajyer, 21 yaşında).

“Herkes yaptırabilir. Bunu kapalılar da yaptırıyor, açıkklar da yaptırıyor. Ben beğeniyorum aynen. Ben beğeniyorum. Herkese de, eşime de söylüyorum yaptır diye, o da günah olduğu için yaptıramıyor. İşte Rabbim bizi böyle şey yapmış, ne gerek var işte üstüne bir şeyler çizmeye falan filan yani” (Serpil, ev hanımı, 42 yaşında).

Modern dövme yaptırmaya istekliliğinde yaş anlamında belli bir farklılaşma bulunmamaktadır. Öyle ki dövme seçimlerinin geç yaş dönemlerinde belirginlik kazanmasında yaşam tecrübeleri ve bireysellik etkili bir motivasyon kaynağıdır. Bu durum uzun yıllar yurt dışında kalan katılımcımızın anlatılarında daha da belirgin bir hal almaktadır:

“Her kesim yaptırıyor. Hele bu zamanda her kesim yaptırıyor. Almanya’dan geldiğimi göz önünde bulundurursak Almanya’da yaşlılarda da gördüm, gençlerde de... (Almanya’da mı daha fazla burada mı diye sorduğumuzda) Orda daha çok... Belki buradaki gibi ters bakılmıyor dövmelelere. Burda galiba biraz mesela benim bu tarafımda dövmem olduğu için bazen insanlar bir tuhaf bakıyor. Onu fark ettim. Ama Almanya’da pek ilgi çekmiyor. Her türlü yapabiliyorsunuz. (Fark neden kaynaklanıyor diye sorduğumuzda) Belki Almanya’nın bu durumda biraz daha önde olması... Hani nasıl desem? Türkiye’de yavaş yavaş artık almaya başlıyor” (Ferhan, emekli, 38 yaşında).

Kadınlar dövmelelerini aynı şekilde deneyimlemezler. Bu deneyimleri anlayabilmek için yaş, sosyal sınıf gibi birbiriyle kesişen konuların farklı katmanlarının etkilerine bakılması gerekmektedir (Dann vd., 2016: 2-3). Dövme deneyimi kişilerin yaşa bağlı geçişleriyle ilişkilendirilebileceği gibi, bilinçli bir deneyim olarak da bedene işlenebilmektedir. Bu nedenler kadınların kendi yaşam tecrübeleri içerisinde değişime uğramaktadır. Katılımcılar kendi içlerindeki anlam arayışının bir sonucu olarak dövme yaptırdıklarını şu sözlerle ifade etmektedir:

“İçinde kendi kendine savaş verenler genelde. Bir nevi içindeki duyguları dışarı yansıtma şeyi diyelim” (Gül, aşçı, 33 yaşında).

“Ruhtaki o bazı şeyler var ya... Ruhun içindeki şeyleri dışarı vurmak istersiniz, o yani. Dövmenin anlamı benim için o... İçindeki şeyleri, içindeki sesleri anlatmak...” (Rezan, eğitimci, 32 yaşında).

Bir başka katılımcı ise dövme yaptırmaya arkadaşının etkisi (özentisi) ile başlamış olsa da daha sonra dövme için bir hafıza aracı olarak kullandığını ifade etmiştir:

“İlki kız arkadaşım permanent makeup (kalıcı makyaj) öğrenmişti yeni. O bir şey yaptı. Yapamadı, onun üstüne değişik bir şey olsun diye yaptırdım. Yani isteyerek, bilinçli yaptırdığım bir şey değil. (Ama sonrakiler) Bunlar bilinçli. (Bir dövmesini gösteriyor) Bunu babamı kaybettiğim için, onun hatırası onun için yaptırdım daha çok” (Ferhan, emekli, 38 yaşında). Bu cevabın dışında bazı katılımcılar da çocukları ve anne-babalarının dövmelelerini vücutlarına kazıyarak bedenlerinde kendileri için anlam inşa ettiklerini ifade etmişlerdir.

Yukarıdaki açıklamaya benzer şekilde çalışmamızda farklı yaş dilimlerinde dövme yaptıran katılımcılar bulunmaktadır. Genç yaşta dövme yaptıranlar çevrelerinden etkilenerek özentisiyle, yaşça olgun insanlar ise kendileri için anlamlı olduğu gerekçesiyle dövme yaptırmayı tercih etmişlerdir. Çalışmada genel olarak eğitim seviyesi düşük insanların dövmeleleri tercih etmiş olduğunu söyleyebilirsek de farklı eğitim seviyelerinden ve meslektan insanlar da dövmeleleri tercih etmektedir. Bu durum dövmenin tarihsel geçmişine uyumlu görünmektedir. Dövme yaptırmaya yaşa bağlı algılanışının farklı olduğunu ifade eden katılımcılar bulunmaktadır:

“Çocuklukta, çok gençlikte yapılmış dövmeleler genellikle hata olarak görülür. Çünkü bilinçsiz yapılır. Ama sonradan yapılan insanın daha çok kendini ifade eder” (Ferhan, emekli, 38 yaşında).

Margaret DeMello’ya göre dövmeleli bedenler erkeklik ve kadınlık hakkındaki muhafazakâr dini⁴ ve politik fikirlerin yanı sıra vücudun doğal kutsallığına bir tehdit oluşturdukları için benzersizdir (Akt: Kosut, 2000:

⁴ Yahudi-Hıristiyan geleneği içerisinde, dövme vücudun kirletilmesi olarak görülmektedir. Bu tür ana akımlar dini geleneklere bilinçli ve bilinçsiz olarak karşı durmaktadır. Oysa doğaüstüyle bağlantı kuran diğer kültürel dünyalarda dövme diğer insanlarla özdeşleşmenin bir yoludur. Bu anlamda bağlı bulunan topluluk içerisinde kimlik belirleyici bir işlev yüklenmektedir (Schwarz, 2006: 248).

Yahudilik ve Hıristiyanlıkta olduğu gibi İslam dini de dövmelele olumlu yaklaşmamıştır. Dövme yaptırmak konusunda açık bir ayet bulunmamakla birlikte, bazı müfessirler Nisa suresinin 117-119. ayetlerine dayanarak dövme yaptırmayı

98). Birçok kadın için dövme, vücutlarının erkekler için çekici olması beklentisine hem uyumu hem de direnci içeren karmaşık bir uygulamadır. Tarihsel olarak birçok kadın cinsiyet rollerini ihlal etmenin bir yolu, çağdaş kadınlar ise artan şekilde kadınsı güzelliğin geleneksel işaretleri olarak dövmelemlerin peşindedir (Kang ve Jones, 2007: 45). Aynı zamanda spesifik olarak kadın bedeninin görünümünü tanımlayan ve düzenleyen kapitalist ataerkil yasakları reddederek, kendi sahipliğini ve kontrolünü ele geçirmek kadınların dövme yapmalarını motive eden nedenler arasında yer almaktadır (Kosut, 2000: 97).

“Kadınlar bence biraz daha agresif dövme yaptırıyor. Daha uzun, daha çok vücudu kaplayan... Erkekler genellikle kollarında çok görüyorum. Üst bölümlerinde ama kadınlarda daha çok buradan yukarı çıkan yani kendi çevremden yola çıkarsak daha çok yukarı çıkan daha böyle belirgin, renkli... Kadınlar daha çok renkli yaptırıyor gibime geliyor” (Ferhan, emekli, 38 yaşında).

“Ya daha marjinal bir görüntü, marjinal görüntü hoşuma gidiyor. O yüzden yaptırmıştım. O yani belli, belli bir amacı yok” (Elif, emekli, 50 yaşında).

Geleneksel feminenliğe karşı direniş (Roberts 2012) olarak bu şekilde ifade edilebilse de modern kültürde dövme yaklaşım başkalaşmıştır. Melek babasının Batman’da yetişmiş Arap etnik kökene mensup bir insan olmasının onun Doğulu geleneklere tabi olmasını, bu nedenle de dövmelemlerine olumlu yaklaşmamasını belirlediğini ifade etmiştir. Ancak bunun geleneksel dövmelemlere bakışla aynı çizgide olmadığını şu sözlerle açıklamaktadır:

“Aslında bizim geçmişimizdeki, bizim büyüklerimizde, nenelerimizde falan vardır. Yüzünde, mesela şu hizmete bile babam çok kızardı. Ama benim nenemin de burnu delikti. 80 küsur yaşında mesela. Geçmişte var. Ama ben çok özendim falan. Yaptırdım öyle. Kızdılar tabi ki dövmelemlerime de piercinge de hepsine” (Melek, tekstil, 26 yaşında).

Melek’in ifadelerine benzer şekilde ülkemizin Doğu ve Güneydoğusunda gerçekleştirilen pek çok çalışma dövmelemleri kültürel sürekliliğin önemli bir göstereci olarak açıklamaktadır. Bu bölgelerde yapılan çalışmalarda dövme özellikle cinsiyete bağlı rollerin sürdürücülüğünü yapmaktadır. Geleneksel kültürde kadınlar makyaj ve takı olmadığı zamanlar güzelleşmek ve kendilerini eşlerine beğendirmek (Okutan Akalın, 2019: 429); zarıflık, soyluluk, güzellik, çekicilik (Bulut, 2002: 45, Tülüce, 2014: 33, Kılıç Karatay, 2018: 154); süslenmek ve gelenek (Öztürk, 2014: 229); süslenmek, güzelleşmek, erkekten ayrı görünmek; nazardan korunmak ve çocukları ölümden korumak; âdet veya moda olduğu; şans, uğur getirdiği; tedavi edicilik; elin lezzeti; koca şiddetinin engellemek, kocasının kıymetini bilmesi ve kuma getirmesini engellemek; doğurganlığı sağlamak (Fırat, 2019: 45, Anlat bana: Dövmeler/ağıtlar/hikâyeler belgeseli, 8 Haziran 2016; *Beden ayetleri belgeseli*, 11 Nisan 2016) gibi nedenlerle dövme yaptırdıklarını ifade edilmiştir. Ülkemizin Doğu ve Güneydoğusunda kadınların dövmede başat role sahip olmasına rağmen modern kültürde dövme erkekler lehine artış göstermiştir.

ABD’de dövme yaptıranların yaklaşık % 85’ini erkekler oluştururken, dövme ağırlıklı olarak erkek işidir. Kadın dövmeciler genellikle erkek dövmecilerle aynı ücreti alsalar da mesleğe kadınların girmesi çok zordur. Dövme ticaretini öğrenmek çıraklık ilişkisine dayanmaktadır. Kadınlar çıraklık eğitiminde genellikle caydırılmışlardır (Fisher, 2002: 97). Dövme yaptırmaya oranı erkekler lehine artış gösterse de, dövmelemler aracılığı ile kadınlar bedenleri üzerindeki kontrolleri tekrar ele geçirmektedir (Tezgeç, 2015: 65). Kim Hewitt’e göre bedenlerini korumalarını, muhafaza etmelerini ve erkeklere nazaran belirli noktalarda daha kısıtlı davranmalarını bekleyen bir kültürde yoğrulmuş kadınlık olgusu sonucunda dövmelemler, kadınlar için erkek egemen sınırları belirleyen diğerlerine karşı bir bağımsızlık bildirgesi olmuştur (Akt: Tezgeç, 2015: 65). Ancak bu her koşulda kişiler için olumlu bakış sunmamaktadır. Buna örnek olarak damgalanmanın etkileri verilebilir. İki İngiliz üniversitesinde çeşitli kurslara kayıtlı 84 kadın, 76 erkek lisans öğrencisi ile esmer ve sarışın saç renkleri, 8 dövme seviyesiyle değişen 16 kadın çizim serisi değerlendirilmeye alınmıştır. Söz konusu çalışmada dövmeli kadınlar dövmesiz kadınlara göre fiziksel olarak daha az çekici, cinsel olarak daha karışık ve daha alkolik olarak derecelendirilmiştir ve artan dövme sayısı ile daha olumsuz puanlar almıştır. Aynı zamanda sarışın kadınlar esmerlerden daha olumsuz olarak değerlendirilmiştir (Swami ve Furnham, 2007: 349). Bu durum damgalanmanın farklı etkilerini göstermesi açısından ilgi çekicidir. Saç

Allah’ın yarattığı bedenini değiştirilmesi olarak yorumlamıştır. Hadislerde ise açık bir şekilde dövme yapmak veya yaptırmak yasaklanmıştır (Memetçik, 2019: 23-5, 28). Bununla birlikte semavi dinlerin dışındaki pek çok dinde dövmenin ritüel ve gelenekle yakın bir bağının olduğu söylenebilir. Dövme kişilere koruma ve bağlayıcılık sağlamaktadır (Scheinfeld, 2007: 362).

rengi ve vücutta bulunduğu kısma göre dövme olumsuz niteleyicileri daha çok içermektedir. Bu bakımdan dövmenin farklı fiziksel özelliklerle birlikteliği olumsuz algının belirgin bir şekilde artışı için hazırlayıcı görülebilir.

Katılımcı gözlemlerle yapılmış bir çalışmada, dövme yaptırmamanın nedenleri arasında ebeveynlerle ilişkiye zarar vermeme ve meşru statüleri koruma arzusu bulunmuştur (Irwin, 2001: 57). Bu bulguya benzer şekilde bir başka çalışma Kasım 2011- Nisan 2012 tarihleri arasında ortaöğretim sonrası okula devam eden, 18-29 yaş aralığında, vücutlarında piercing ve dövme taşıyan sekiz kadınla Alberta’da (Kanada) görüşme yoluyla yapılmıştır. Söz konusu çalışmada, kadınların piercing ve dövmelemlerinin iş, arkadaşlar ve aile yaşamlarını ne ölçüde belirlediği sorgulamaya açılmıştır. Çalışmada toplum içerisinde vücut modifikasyonuna sahip kişilerde artış olmasına rağmen kadınların hala iş yerlerinde ve aile içerisinde damgalanmayı deneyimledikleri ortaya çıkmıştır. Vücut modifikasyonunun aynı anda deneyimlenmesinin arkadaşlarla ilişkide damgalanmayı ortaya çıkarmadığı ifade edilmiştir (Martin ve Cairns, 2015: 151). Bu bakımdan dövmenin paylaşılan bir deneyim olması damgalanmanın ortadan kalkmasında belirleyicidir. Paylaşılan bir deneyim olmaması, meşru olarak kabul edilen kuralların ihlali görülerek dövmeğe yönelik damga algısını güçlendirmektedir:

“Ben çıkarılmadım. Ama arkadaşlarımda oldu, dövme yüzünden işten çıkarılan. Mesela güvenlikçiymi. Kız işten çıkarıldı” (Rezan, eğitmen, 32 yaşında).

“Erkekler daha çok (dövme) yaptırır. (Neden diye sorduğumuzda) Bence baskıdan ötürü erkekler daha özgür olduklarını düşündüğüm için... Bayanlar erkekler kadar özgür değil. Tamamen buna bağlıyorum. Erkekler daha özgür... (Hangi anlamda özgür diye sorduğumuzda) Her anlamda... Yani bugün bir bayanın dövme yaptırmaması abes bulunurken bir erkeğin dövme yaptırmaması böyle daha normalmiş gibi karşılanıyor toplumda bence” (Selcan, hemşire, 28 yaşında).

“Erkekler daha fazla (dövme yaptırır) diye düşünüyorum ben. Erkeklerde bacaklarından tut her yerinde var ama kadınlarda da var çoğunlukla görüyorum zaten. Ya yaptırabilirler. Ben kendim düşünmüyorum” (Sevim, tekstil, 47 yaşında).

“Kadınlar için de ben mesela bazen bakıyorum. Sakın beni yanlış anlamayın. İnsan bazen karşıdan baktığı zaman diyor ki ya hani bu kız mı? Bi dışına bakıyorsun, bi görünüşüne bakıyorsun. Kendi gibi naif, minik tercih ediyor. Ama bi bakıyorsun hayata resmen aykırı yaşamış ve bu yaşamışlığın da bedenine kazıdığı dövmelemlerle de belli ediyor” (Kevser, kozmetik, 31 yaşında).

Kevser adlı katılımcımızın yukarıda ifade ettiğine benzer şekilde, Antalya’da dövme 50 erkek ve kadın üzerine yapmış olduğu çalışmasında Cihan Ertan, dövme pratiğinin tamamen bireysel bir deneyim olduğuna, dolayısıyla anlamının sabit olmadığına, değişken bir yapıya büründüğüne işaret etmektedir (2017: 191). Başka bir deyişle dövme olarak seçilen motif ve anlamı kişiye göre değişmektedir. Bu durum katılımcıların kadın ve erkek dövmelemlerini tanımlamalarına da yansımaktadır. Erkek dövmelemleri seçen kadınlar ve bunlara yükledikleri anlam bazı katılımcılar tarafından olumsuzken bazıları için olumludur. Genç kadınlar bu sınırları ihlal etmek konusunda daha istekli görünürken yetişkin kadınlar dövme motiflerindeki cinsiyet ayrımının daha çok altını çizmektedir.

Dövmenin motifi, boyutu ve yaptırılan yeri bedenlerin cinsiyetlendirilmesinde büyük bir rol oynamaktadır (Ertan, 2017: 199). Kanada’da yapılmış nitel bir çalışmadan toplanan veriler, içinde bulunduğumuz çağda yeni dövme müşterilerinin önemli bir bölümünü kadınların oluşturduğunu, bununla birlikte dövme uygulamalarının yerleşik cinsiyet kodlarına sıkı sıkıya bağlı kaldığını göstermiştir (Atkinson, 2001: 279). Bu durum Atkinson’un 40 kişiyle yaptığı bir başka araştırmanın verilerinden hareketle izlenebilir. Atkinson’a göre kişinin kadınlığını tehlikeye atma endişeleri dövme yaptırmaya istekliliği üzerinde belirleyicidir. Bazı kadın dövmelemlerinin stratejik yerleşimi, yerleşik kadınlık imajlarına uygundur. Başkalarının azarlamasından veya küçümsemesinden korkan kadınlar, flörtlerine dövmelemlerini alenen göstermemektedir; vücutlarının kolayca saklayabilecekleri yerlerinde dövme yaptırmaktadır. Mevcut cinsiyet kodlarına uyumun bir başka göstereni ise dövme olarak seçilen motiftir. Kadınların dövme motifleri çiçek görüntüleri (örneğin güller, orkideler, zambaklar veya soyut asma işi), hayvanlar veya böcekler (örneğin kuşlar, yunuslar, balıklar, böcekler veya uğur böcekleri), göksel motifler (örneğin güneş, ay ve yıldızlar) ve çizgi film karakterleri (örneğin Minnie Mouse, Hello Kitty, Snoopy) genellikle nazik, besleyici, oyuncu gibi yerleşik kadınsı özellikleri çağrıştırmaktadır (Atkinson, 2002: 226). Bu motiflere benzer şekilde çalışmada kadınların dövmelemleri tercih nedenleri farklılaşmaktadır:

“Bence erkekler görsel olarak daha büyük dövme ve genelde kollarda şu kısımlarda, omuz kısımlarında yaptırıyorlar. Bayanlar ise daha küçük dövme tercih ediyorlar. (Neden diye sorduğumuzda) Erkekler daha çok göstermeyi seviyor demek ki (Gülüyor)... Başka ne olabilir ki?” (Selcan, hemşire, 28 yaşında).

“Erkekler daha fazla (dövme yaptırıyor)... Onlar biraz daha herhalde görüntü olarak ön planda olmayı tercih ediyorlar. Onların dövmeleleri biraz daha ön planda...” (Gül, aşçı, 33 yaşında).

“Var. Erkeklerin daha vahşi oluyor. Kadınların daha kibar, daha naif oluyor dövmeleleri bana göre. (Biraz açar mısınız dediğimizde) Yani erkekler genelde kaplan, aslan, yılan, akrep yaptırıyor. Kadınlar daha çok çiçek, böcek, kelebek, kuş... (Bunun nedenini sorduğumuzda)... Erkek daha böyle erkeksi olduğu için daha kaba şeylerle herhalde kendini ön plana atıyor. Kendini ön plana atmak için herhalde görseelliği şey olsun diye...” (Esra, makyöz, 41 yaşında).

“Erkekler daha kaba yapıyorlar. Daha şey... Büyük yapıyorlar ama. Hani kadın, bayanlar daha, biraz küçük bir şeyler yapabiliyorlar çoğunlukla. (Peki bu neden kaynaklanıyor diye sorduğumuzda) Bilmiyorum erkekler daha şey, gösterişli olsun diye olabilir... Güç göstergesi olabilir belki de” (Belma, çalışmıyor, 20 yaşında).

“Erkeğinki daha farklı yerde ve daha farklı modeller seçer ama kadınlarınki biraz daha farklı modeller olduğunu görüyorum ben. Erkekle kadının modellerini hiç aynı, bir gördüğüm olmadı. (Peki nasıl tarif eder misiniz diye sorduğumuzda) Erkekler daha çok ne diyorlar o dövmenin ismine? ... (?) mu diyorlar, ne bir tarz, bir şey var. O, onlardan daha çok onları yaptırıyorlar. Ama kadınlar daha çok isim, çiçek, böcek o tarz şeyler yaptırdığı için erkekler onları yapmadığı için dövme aralarında fark var... Erkekle bayanın dövmesinin belirli bir yerden ayrıldığını düşünüyorum. Yaptırdıkları yerler de farklı oluyor genelde. (Nereye yaptırıyorlar diye sorduğumuzda) Erkekler daha çok koluna, göğsüne, boynuna, sırtına yaptırıyor. Ama kadınlar göbeğine, sırtına, koluna, parmaklarına; erkekler de parmağına yapar. Boynuna, göğsüne, bacağına, baldırına, bileğine...” (Nazan, işletmeci, 37 yaşında)

“Erkek dövmeleleri daha büyük, daha vücudu kaplayan dövmeleler yaptırıyorlar. (Kadın dövmeleleri ise) Daha ufak tefek, minyatür şeyler... (Neden kaynaklanıyor bu fark diye sorduğumuzda) Kadınlar ne amaçla dövme yapıyorlar? Yani çok fazla dikkat çekmemek için olabilir veya ben kendi adıma öyle. Erkeklerde daha çok vücut geliştirme, falan onlar hani üstsüz mesela denize mayo, şeyi denize, havuza giriyorlar. Üstsüz, daha geniş çaplı dövmeleler yaptırıyorlar. Güzel duruyor yani” (Elif, emekli, 50 yaşında).

Aşağıda araştırmada karşılaşılan dövme motiflerine ilişkin dört örnek sunulmuştur (Foto: 1, 2, 3, 4). Başka bir katılımcımız ise arada fark olmadığını vurgularken bile farkın kendisi nezdinde belirleyiciliğini şu sözlerle açığa çıkarmaktadır:

“Yok artık. Artık yok yani şu an yok. Mesela az önce bir beyefendinin şurdan (gerdanından) bir kolye deseni yaptırdığını gördüm. Bence erkeğe yakışan bir şey değil. Boynunda kolye gibi duruyor mesela. Onu bir bayanda ben daha hoş bulabilirim diye düşünüyorum... Artık o farklılık kalktı. Erkek bayanın, bayan erkeğinkini yapabiliyor şu anda” (Melek, tekstil, 26 yaşında).

Yetişkinlerin aksine genç yaştaki katılımcılar erkekler ve kadınlar arasında dövme yaptırılan bölgenin de dövme sembollerinin farklılık arz etmediğini ifade etmiştir. Bu bulgu değişimi analiz etmede önemli bir yol göstericidir. Erkek ve kadın dövmeleleri arasındaki sınırın ortadan kalktığını ve kendisinin de erkek dövmelelerine sahip olduğunu ifade eden katılımcılarımız bulunmaktadır:

“Var. Benim erkek dövmelelerim var zaten çoğunlukla. Var ama bence ikisi de yaptırılabilir yani. Erkek kız dövmesi yaptırabilir bence. Kızlarda erkek dövmeleleri yaptırabilir. (Neden bu fark var ve bu farkın nasıl kapatılabileceğini düşünüyorsunuz diye sorduğumuzda) Bu fark niye var? İnsanlar şey yapıyor böyle hani ne bileyim. Mesela bir erkekte çiçek dövmesi ya da kelebek dövmesi gördüğünüz zaman genelde insanlar şey der. Neden gittin kız dövmesi yaptırdın der. Ama aslında onda çok güzel duruyor o simge. Öyle insanların algısı ya bence. Ben öyle düşünüyorum ama” (Çiğdem, cankurtaran, 21 yaşında).

Foto: 1-2-3-4: Dövme Motiflerine Örnekler

“Pek bir fark yok açıkçası. (Biraz açar mısınız dediğimizde) ...Farkı yok. Çünkü dövmenin kızı erkeği olmaz. (Erkeklerin dövmesinin büyük, kadınların dövmesinin küçük olduğunu söyleyebilir miyiz dediğimizde) Yo... Kendi tarzı... Hani bazı kadınlar vardır normal iri yarı dövmeleri sever. Bazı erkekler vardır narın dövmeleri sever. Hiç fark etmez bunlar” (Merve, cankurtaran, 20 yaşında).

“(Erkek ve kadın dövmeleri arasında fark) Bence yok, yaptırmak isteyen her türlü yaptırır. Bence fark etmiyor. İkisi de aynı” (Züleyha, çalışmıyor, 17 yaşında).

Dövmeli kadınların direniş ve uyum pratikleri iyi ve kötü dövmeler etrafında normatif değerler üreten sosyal, kültürel ve tarihsel bağlamlar içerisinde oluşturulur (Dann ve Callaghan, 2019: 1). Kadınlarda kişisel olarak anlamlı dövmeler aile, sağlık ve kadınlık etrafında şekillenen cinsiyete özgü çoklu anlam üzerine inşa edilmiştir. Dövmelerin yapımı kadınlar için anlamlı olduğundan sadece dövmeyle değil, aynı zamanda dövmenin kullanıcısıyla da özgünlük üretmektedir. Bu dövmeleri başkaları için kabul edilebilir kılmaktadır (Dann ve Callaghan, 2019: 5-6). Dövme yaptırmak, kadınların kendilerine ve çevreye yaşadıklarını göstermelerinin ve bedenleri üzerinde anlam yaratmalarının bir aracıdır. Kesikler, çizikler, yanıklar, yaralar, darbeler, deri altına sokulan objeler yaşama girişimleridir; bedene anlam yüklemenin son parçalarıdır. Yaşamaya devam edebilmek için kendinden bir parçayı vermeye razı olmaktır (Le Breton, 2010a: 35-6).

Anlamlı dövmelerden biri olarak ele alınabilecek bedenin kırılğanlığına karşı yapılan dövmeler, kadınların hayatları içerisinde maruz kaldıkları maddi ve manevi zararın telafi edicisidir. Kadınlar vücutlarını hastalık ve istismar da dâhil olmak üzere travmatik deneyimlerden kurtarmak için dövme yaptırmaktadır. Özellikle meme kanserinden iyileşen insanlar mastektomi izlerine estetik bir görünüm kazandırmak ve hastalığın yıkıcı

etkilerini onarmak için dövme yaptırmaktadırlar. Bu bağlamda vücutları dövmelemlerle işaretlemek, kadınların kaybettikleri veya ihlal edilen kısımlarını geri kazanmış hissetmelerine yardımcı olmaktadır (Kang ve Jones, 2007: 44-5). Bir katılımcımız ayağındaki kedi tırmalamasının izini dövmesiyle kapattırıldığını ifade etmiştir. Başka bir katılımcımız ise kendisinde olmasa bile başka insanlarda dövmenin bedenın kırılğanlığına yönelik etkisini şu sözlerle açıklamaktadır:

“Bazı insanlarda vücudunda kalıcı hasar oluyor. Yani yara gibi onları kapatmak istiyö da olabilir kimi insan. Ben öyle istemedim...” (Melek, tekstil, 26 yaşında).

Sağaltıcılık dövmeyi uygularken olduğu gibi ölüm itkisine ya da bir diğer deyişle bedenın kırılğanlığına karşı duruş içermektedir. Buradan ikili bir anlam çıkarabiliriz: Dövme öncelikle dünyada olmanın bir tezahürü olarak var olmanın, ikinci olarak dünyada görülen maddi ve manevi (olası) zararlardan kaynaklanan kırılğanlığın telafisini içermektedir. Her iki halde de dövme ölüme karşı yaşamın varlığını, sürekliliğini ifade etmektedir.

5. Sonuç

Dövme tarihin en eski devirlerinden beri uygulanan bir vücut modifikasyonudur. Geleneksel dönemi dışarıda bırakarak konuşursak modern dövmeye iliştirilen ilk anlam olumsuzdur. Günümüzde bu olumsuz imaj ortadan kalmıştır. Bunun yerine yaş, cinsiyet, eğitim durumu, sınıf gibi farklı özelliklere sahip kişiler dövme yaptırmaktadır. Dövme yaptırmanın nedenleri kişiden kişiye değişmektedir. Bununla birlikte dövmenin tek bir anlamı yoktur. Dövmenin anlamı yaptıran kişi nezdinde olduğu gibi her okuyucu tarafından da farklı şekilde yorumlanabilecek bir mesaj niteliğine bürünmüştür. Bunu kadınları merkeze alarak değerlendirdiğimizde kadınlar kendi kimliklerini tanımlamalarının ve başkalarından ayırmanın bir yolu olarak dövmeyi tercih etmektedir. Kadınlar verili rollerinin kimi zaman yanında, kimi zaman karşısında dövmeyi sahiplenmektedir. Bu ikili farka rağmen kadınlar bedenlerinin kontrolünün kendilerinde olduğu konusunda hemfikirdir. Dövme tercihini belirleyen kendileridir. Bu durum kadınlarda dövmenin bedenın özgürleşme sembollerinden biri olarak ön plana çıktığını göstermektedir.

Kadınlar dövme arayıcılığıyla kişisel hafızalarını oluşturmakta ve tazelenmektedir. Kadınlar ebeveynlerinin ve çocuklarının isimlerini vücutlarına kazıyarak anılarını ölümsüzleştirmektedir. Bu durum yetişkin kadınlarda daha fazla görülmekte olup genç yaştakiler verili sınırların ötesine gitmenin aracı olarak dövmeyi meşrulaştırmaktadır. Aynı zamanda dövme olarak seçilen motifler, yaşa bağlı değişkenlerle ilişkili olarak cinsiyet farklarını belirginleştirmektedir veya ortadan kaldırmaktadır. Genç yaştakiler bu farkları ihlâl etmeye daha istekli görünürken, yetişkin kadınlar meşru farkları daha belirgin hale getirmektedir. Bu durum değişimin temposunu anlamak açısından ilgi çekicidir. Tüm dünyada olduğu gibi değişime istekli olan grupları gençler oluşturmaktadır. Bu durum kuşaklar arası zevk ve beğenilerin neler olduğunu okumak konusunda sonraki çalışmalar için ufuk açıcı görünmektedir. Aynı zamanda çalışmada tarihsel geçmişine benzer şekilde, eğitim seviyesi düşük kesimler ve gençler arasında dövmeye talebin daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum Avrupa ülkeleri ve Amerika'ya benzer şekilde değişime uğramaktadır. Her kesimden insan dövme yaptırmaya daha istekli görünmektedir.

Kaynaklar

- Adams, J. (2009). Marked difference: Tattooing and its association with deviance in the United States. *Deviant Behavior*, 30(3), 266-292. Erişim adresi: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/01639620802168817?needAccess=true>
- Akarsu, Ş. (2013). *Türkiye'de vücut dövme (tattoo) sanatı ve uygulamalarının mevcut durumunun belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Anlat bana: dövmelemler/ağutlar/hikâyeler belgeseli- 9 Haziran 2016. (2021, 21 Mayıs) Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=xWzODvSZRmQ>
- Atkinson, M. F. (2001). *Miscreants, malcontents, and mimesis: Sociogenic and psychogenic transformation in the Canadian tattoo figuration* (Unpublished doctoral thesis). University of Calgary, Canada.
- Atkinson, M. (2002). Pretty in ink: Conformity, resistance, and negotiation in women's tattooing. *Sex Roles*, 47(5), 219-235.
- Beden ayetleri belgeseli- 11 Nisan 2016. (2021, 20 Mayıs). Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=OmCoM--0erA>

- Beğiç, H. N., Çapık, H. Ö. (2020). Anadolu kültüründe damga/tamga/dövme: Mardin örneği. *Millî Folklor*. Yıl: 32. 16(126). 153-174.
- Blanchard, M. (1991). Post-Bourgeois tattoo: Reflections on skin writing in late capitalist societies. *Visual Anthropology Review*. 7(2). 11-21.
- Bouillon, C. (2009). *Deri: Bedenin örtüsü*. (Çev. Ö. Aygün). İstanbul: YKY.
- Bulut, F. (2002). Dövme: Doğunun Tenindeki Nakış. *Atlas Dergisi*. Sayı: 113, 36-54.
- Dann, C., Callaghan, J. (2019). Meaning-making in women's tattooed bodies. *Willey*, 1-8. Erişim adresi: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/spc3.12438>
- Dann, C., Callaghan, J., & Fellin, L. (2016). Tattooed female bodies: Considerations from the literature. *Psychology of Women Section Review*, 18(1).
- DeMello, M. (1995). "Not just for bikers anymore": Popular representations of American tattooing. *Journal of Popular Culture*, 29(3), 37-52.
- Dövmeli Olmak: "Evet acıyor" | Türkiye'de dört kişiden birinde dövme var. (2021, 14 Ocak). Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=1ZcHIO6jUAU>
- Dövme Maddesi** (1970). Meydan Larousse: Büyük Lûgat ve Ansiklopedisi Üçüncü Cilt. İstanbul: Meydan Yayınevi.
- Ertan, C. (2013). Kültürel bir ifade aracı olarak dövme ve farklı toplumsal bağlamlardaki görünüşleri. *VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Yeni Toplumsal Yapılanmalar: Geçişler, Kesişmeler, Sapmalar Bildiri Kitabı 1*. (Ed: M. Tuna). 2-5 Ekim-Muğla. s.189-199.
- Ertan, C. (2017). *Dövmeli bedenler: Bir beden sosyolojisi kitabı*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Fırat, M. (2019). *Güneydoğu'da geleneksel dövme ya da dek ve dak*. (2. Baskı). İstanbul: YKY.
- Fisher, J. A. (2002). Tattooing the body, marking culture. *Body and Society*. Vol. 8(4), 91-107.
- Goffman, E. (2014). *Damga: Örselenmiş kimliğin idare edilişi üzerine notlar*. (Çev. Ş. Geniş, L. Ünsaldı, S. N. Ağırnaslı). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Irwin, K. (2001). Legitimizing the first tattoo: Moral passage through informal interaction. *Symbolic Interaction*, 24(1), 49-73. Erişim adresi: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1525/si.2001.24.1.49>
- Kang, M., Jones, K. (2007). Why do people get tattoos?. *Contexts*. 6 (1), 42-7.
- Kaya, Y. (2020). *Dövme pratikleri üzerine bir araştırma: Ankara kent örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kılıç Karatay, S. (2018). Aksaray'da unutulmuş bir gelenek "Dövme sanatı". *Journal of Awareness*. Cilt: 3. Sayı: Özel, 151-6.
- Kosut, M. (2000). Tattoo narratives: The intersection of the body, self-identity, and society. *Visual Studies*, 15(1), 79-100. Erişim adresi: https://student.cc.uoc.gr/uploadFiles/1110-%CE%93001%CE%9A/Tattoo_narratives_article.pdf
- Larsen, G., Patterson, M., Markham, L. (2014). A deviant art: Tattoo-related stigma in an era of commodification. *Psychology and Marketing*, Vol. 31(8), 670-681. Erişim adresi: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/mar.20727>
- Le Breton, D. (2010). *Acının antropolojisi*. (2. Baskı). (Çev. İ. Yerguz). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Le Breton, D. (2010a). *Ten ve iz: İnsanın kendisini yaralaması üzerine*. (Çev. İ. Yerguz). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Le Breton, D. (2014). *Bedene veda*. (Çev. A. U. Kılıç). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Martin, C. R., & Cairns, S. L. (2015). Why Would You Get THAT Done?! Stigma experiences of women with piercings and tattoos attending postsecondary schools. *Canadian Journal of Counselling & Psychotherapy/Revue Canadienne De Counseling Et De Psychothérapie*, 49(2), 139-162.
- Memetçik, H. (2019). *Dövme yapmak ve yaptırmakla ilgili hadislerin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Okutan Akalın, E. (2019). Şanlıurfa'nın Harran ilçesinde dövme geleneği. *Folklor Akademi Dergisi*. 2(3), 422-439. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/887850>
- Ory, P. (2013). Sıradan beden. (Haz: A. Corbin, J. J. Courtine, G. Vigarello). *Bedenin tarihi: 3 (Bakıştaki değişim: 20. Yüzyıl)*. (Çev. S. Özen). İstanbul: YKY. s.105-29.
- Özadmaca, K. (2017). *Dövme yaptıran ve yaptırmayan bireylerin kişilik özellikleri, benlik alguları ve benlik saygılarının karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lefkoşa.
- Öztürk, Ö. (2009). *Folklor ve mitoloji sözlüğü*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Öztürk, N. (2014). Konya kırsalındaki kadın dövmelerinde ana tanrıçanın izleri. *Muhafazakâr Düşünce*. Yıl: 11. Sayı: 41-2, 227-245.

- Roberts, D. J. (2012). Secret ink: Tattoo's place in contemporary American culture. *The Journal of American Culture*, 35(2), 153-165.
- Scheinfeld, N. (2007). Tattoos and religion. *Clinics in dermatology*, 25(4), 362-366. Erişim adresi: [https://www.cidjournal.com/article/S0738-081X\(07\)00099-5/pdf](https://www.cidjournal.com/article/S0738-081X(07)00099-5/pdf)
- Schwarz, M. T. (2006). Native American tattoos: Identity and spirituality in contemporary America. *Visual Anthropology*, 19, 223-254.
- Swami, V., & Furnham, A. (2007). Unattractive, promiscuous and heavy drinkers: Perceptions of women with tattoos. *Body Image*, 4(4), 343-352.
- Tezgeç, M. S. (2015). *Kendini ifade aracı olarak dövmeleer: Nitel bir çalışma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tülüce, S. (2014). *Dövmenin bedendeki yeri ve sanat üzerine yansımaları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Uğur Çerikan, F., Alanko, M. R. (2016). "Dövme"nin çeşitli dillerdeki etimolojisi ve kısa tarihçesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25/1, 166-193. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pausbed/issue/34754/384372>
- Yang, L. H., Kleinman, A., Link, B. G., Phelan, J. C., Lee, S., Good, B. (2007). Culture and stigma: Adding moral experience to stigma theory. *Social Science & Medicine* 64, 1524-1535. Erişim adresi: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0277953606005958>
- Yücel, Ö. D. (2015). *Dövme yaptıran erişkinlerin kişilik özellikleri, kimlik yönelimi özellikleri ve beden algularının incelenmesi*. (Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi). Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;
 Bu çalışmanın yazar/yazarları, Siirt Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'nun tarih 01.10.2021 sayı 01 ve karar 04 ile etik kurul izin belgesi almış olduklarını beyan etmektedir.
 2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.
 3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.
 4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
-